

Політологія

УДК 323.2

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20648374>

**Роль волонтерства у консолідації українського суспільства в умовах
повномасштабної війни**

Берчук Андрій Вікторович

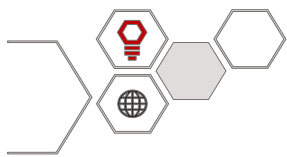
аспірант сектору правових проблем політичних інститутів та процесів, відділу
конституційного та муніципального права, Інституту держави і права імені

В. М. Корецького НАН України, м. Київ, Україна,

<https://orcid.org/0009-0007-5531-7469>

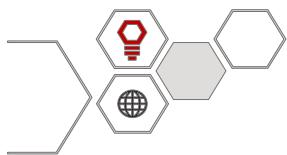
Прийнято: 17.04.2026 | Опубліковано: 30.04.2026

Анотація. Мета статті полягає у комплексному аналізі ролі волонтерства у консолідації українського суспільства в умовах повномасштабної російсько-української війни, а також у визначенні його значення як чинника соціальної згуртованості, суспільної довіри, горизонтальної солідарності та громадянської мобілізації. У статті використано міждисциплінарний підхід, що поєднує елементи політичного, соціологічного та порівняльного аналізу. Емпіричну основу дослідження становлять дані соціологічних опитувань Центру Разумкова та Київського міжнародного інституту соціології, фінансові звіти провідних українських благодійних фондів, зокрема «Повернись живим»,

Благодійного фонду Сергія Притули та UNITED24, а також результати сучасних досліджень благодійної активності українців у воєнний період. Наукова новизна статті полягає в обґрунтуванні волонтерства не лише як форми благодійної чи гуманітарної допомоги, а як системного соціально-політичного механізму консолідації українського суспільства. Доведено, що після початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації у 2022 році волонтерський рух набув нової якості: він став інфраструктурою громадянської самоорганізації, каналом мобілізації суспільних ресурсів, простором формування довіри та практичним механізмом взаємодії між громадянами, державою, благодійними фондами, бізнесом і міжнародними партнерами. Особливу увагу приділено довірі до волонтерів і динаміці благодійних внесків як емпіричним індикаторам соціальної згуртованості та готовності суспільства до спільної дії. Обґрунтовано, що волонтерство в сучасній Україні виконує не лише компенсаторну, а й інтеграційну, мобілізаційну та консолідаційну функції. У висновках підкреслено, що збереження консолідаційного потенціалу волонтерства потребує підтримання суспільної довіри, прозорості благодійних практик, цифрової верифікації зборів, запобігання псевдоволонтерству та розвитку партнерської моделі взаємодії між державою і громадянським суспільством.

Ключові слова: волонтерство, соціальна консолідація, довіра, благодійність, громадянське суспільство, війна, Україна, цифровізація, соціальна згуртованість.

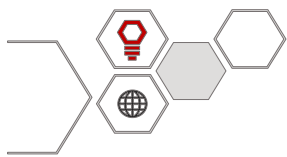

The Role of Volunteering in the Consolidation of Ukrainian Society under Conditions of Full-Scale War

Andrii Berchuk

Postgraduate Student of the Sector of Legal Problems of Political Institutions and Processes, Department of Constitutional and Municipal Law, V. M. Koretsky Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0007-5531-7469>

Abstract. The purpose of the article is to provide a comprehensive analysis of the role of volunteering in the consolidation of Ukrainian society under the conditions of the full-scale Russian-Ukrainian war, as well as to determine its significance as a factor of social cohesion, public trust, horizontal solidarity and civic mobilization. The article uses an interdisciplinary approach that combines elements of political, sociological and comparative analysis. The empirical basis of the study consists of sociological survey data from the Razumkov Centre and the Kyiv International Institute of Sociology, financial reports of leading Ukrainian charitable foundations, including Come Back Alive, the Serhiy Prytula Charity Foundation and UNITED24, as well as the results of recent studies on charitable activity of Ukrainians during the war. The scientific novelty of the article lies in substantiating volunteering not only as a form of charitable or humanitarian assistance, but also as a systemic socio-political mechanism for the consolidation of Ukrainian society. It is proved that after the beginning of the full-scale invasion of the Russian Federation in 2022, the volunteer movement acquired a new quality: it became an infrastructure of civic self-organization, a channel for mobilizing social resources, a space for building trust and a practical mechanism of interaction between citizens, the state, charitable

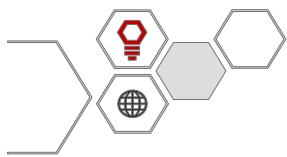

foundations, business and international partners. Particular attention is paid to trust in volunteers and the dynamics of charitable contributions as empirical indicators of social cohesion and society's readiness for joint action. It is substantiated that volunteering in contemporary Ukraine performs not only a compensatory function, but also integrative, mobilization and consolidation functions. The conclusions emphasize that preserving the consolidation potential of volunteering requires maintaining public trust, ensuring transparency of charitable practices, introducing digital verification of fundraising, preventing pseudo-volunteering and developing a partnership model of interaction between the state and civil society.

Key words: volunteering, social consolidation, trust, charity, civil society, war, Ukraine, digitalization, social cohesion.

Вступ. Повномасштабна війна Російської Федерації проти України стала не лише воєнним і політичним викликом, але й потужним каталізатором глибоких соціальних трансформацій. Одним із ключових результатів цих процесів стало посилення консолідації українського суспільства, що проявляється у зростанні рівня довіри, розвитку горизонтальних зв'язків та формуванні нових моделей громадянської взаємодії. У цьому контексті особливого значення набуває волонтерський рух, який виступає не лише інструментом реагування на кризу, а й важливим механізмом соціальної згуртованості.

Волонтерство в Україні має глибоке підґрунтя, сформоване після подій 2014 року, однак саме після 24 лютого 2022 року воно набуло якісно нового масштабу та змісту. Масова участь громадян у волонтерських ініціативах, системна підтримка Збройних сил України, допомога внутрішньо переміщеним особам та постраждалому населенню свідчать про трансформацію волонтерства

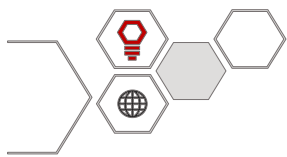

у структурний елемент суспільного життя. У цих умовах воно перестає бути суто благодійною діяльністю та перетворюється на форму активного громадянства, що забезпечує інтеграцію різних соціальних груп навколо спільних цінностей і цілей.

Важливою характеристикою сучасного етапу є те, що волонтерський рух сприяє формуванню соціального капіталу, підвищенню рівня довіри та розвитку горизонтальних мереж взаємодії. Саме через волонтерські практики відбувається мобілізація ресурсів, координація суспільних зусиль і формування нових моделей співпраці між громадянами, державою та міжнародними партнерами. Це дозволяє розглядати волонтерство як один із ключових факторів забезпечення соціальної стійкості та національної єдності в умовах війни.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного аналізу ролі волонтерського руху у процесах консолідації українського суспільства, зокрема в умовах затяжного воєнного конфлікту та майбутньої післявоєнної відбудови. Незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених громадянському суспільству, благодійності та соціальній стійкості, питання волонтерства як системного механізму консолідації потребує подальшого наукового осмислення.

Метою статті є комплексний аналіз ролі волонтерського руху у процесах консолідації українського суспільства в умовах повномасштабної війни, а також визначення його впливу на формування соціальної стійкості, довіри та горизонтальних зв'язків. Особлива увага приділяється дослідженню трансформації волонтерства з форми ситуативної допомоги у структурний елемент суспільної організації, що забезпечує інтеграцію різних соціальних груп та зміцнення національної єдності.

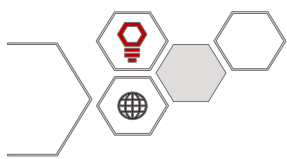
У статті аналізуються ключові чинники консолідації українського суспільства, зокрема політико-громадянські, соціально-економічні, інформаційні, культурно-ціннісні та зовнішньополітичні, а також визначається місце волонтерського руху у цих процесах. Окремо розглядаються механізми формування соціального капіталу, довіри та взаємодії між громадянами, державою та міжнародними партнерами через волонтерські практики.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що в умовах повномасштабної війни волонтерський рух виступає одним із ключових механізмів консолідації українського суспільства, забезпечуючи формування горизонтальної солідарності, підвищення рівня довіри та мобілізацію суспільних ресурсів. Передбачається, що трансформація волонтерства у стійкий інституційний елемент громадянського суспільства сприяє переходу від ситуативної воєнної мобілізації до довгострокової моделі соціальної згуртованості та демократичної участі.

Стан розробки проблеми та методи дослідження.

Проблематика консолідації суспільства в умовах війни посідає важливе місце у сучасних соціально-політичних дослідженнях. У науковій літературі вона розглядається як багатовимірний процес, що охоплює політичні, соціальні, культурні та ціннісні аспекти розвитку суспільства. Зокрема, у національній доповіді «Україна: шлях до консолідації суспільства» [1, с.15-16] підкреслюється, що рівень соціальної згуртованості безпосередньо пов'язаний із здатністю держави протистояти внутрішнім і зовнішнім викликам, а також із формуванням спільної ідентичності та довіри між соціальними групами.

Класичні підходи до аналізу соціальної солідарності закладені у працях Е. Дюркгейма, який розглядав солідарність як фундаментальний елемент функціонування суспільства та розрізняв її механічні й органічні форми [2]. У

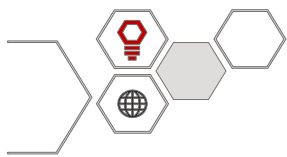
сучасних умовах ці підходи дозволяють інтерпретувати волонтерство як форму органічної солідарності, що виникає у відповідь на складні соціальні виклики.

Важливим теоретичним підґрунтям є також концепція «уявлених спільнот» Б. Андерсона, яка пояснює процеси формування національної ідентичності через спільні символи, наративи та практики [3]. У цьому контексті волонтерський рух в Україні виступає практичним механізмом формування такої спільноти через досвід колективної дії та взаємодопомоги.

Суттєвий внесок у розуміння сучасних механізмів соціальної інтеграції зробив Ю. Габермас, який обґрунтував роль комунікативної дії та публічної сфери як основи досягнення суспільної згоди [4]. У сучасній Україні ці підходи набувають особливого значення у зв'язку з розвитком горизонтальних комунікацій, цифрових платформ і волонтерських мереж, які забезпечують мобілізацію ресурсів та координацію суспільних дій.

У сучасній науковій літературі консолідація розглядається у взаємозв'язку з такими категоріями, як соціальна інтеграція, солідарність і колективна ідентичність [5]. Водночас А. Стукас і М. Дейлі зазначають, що волонтерство сприяє формуванню соціального капіталу як мереж довіри, взаємності та соціальних зв'язків.

Окремий напрям досліджень присвячений аналізу консолідації в умовах війни та зовнішньої агресії. Зокрема, А. Слива наголошує, що в умовах зовнішньої агресії консолідація стає не просто бажаною, а безальтернативною необхідністю, оскільки будь-які внутрішні розбіжності й суперечки послаблюють суспільство та знижують ефективність протидії ворогу. У цьому контексті автор підкреслює важливість спільних базових цінностей і цілей як підґрунтя суспільної єдності в кризових умовах [6, с. 251–253].

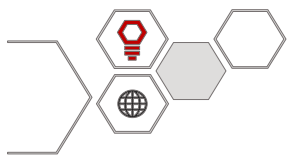

У сучасних українських дослідженнях волонтерський рух також розглядається як важливий елемент громадянської мобілізації в умовах війни. Зокрема, Ю. М. Манелюк, В. Луценко та Н. Савчук аналізують волонтерський рух України в умовах військової агресії, підкреслюючи його значення для підтримки суспільної стійкості, допомоги армії та реагування на гуманітарні виклики [7]. Г. Б. Трушевич, досліджуючи політичні орієнтири функціонування волонтерського руху в Україні, акцентує увагу на тому, що волонтерство набуває ознак політично значущої громадянської практики, пов'язаної з мобілізацією суспільства та підтримкою державної спроможності [8].

Значну увагу у сучасних дослідженнях приділено ролі довіри як ключового ресурсу соціальної стійкості. Зокрема, Ф. Фукуяма підкреслює, що довіра є фундаментальною умовою ефективного функціонування соціальних інституцій та економічного розвитку [9]. У контексті України ця теза набуває особливого значення, оскільки волонтерський рух значною мірою базується на горизонтальній довірі між громадянами.

Емпіричні дослідження підтверджують зростання рівня громадянської активності та взаємодопомоги в Україні після початку повномасштабної війни. Зокрема, дані соціологічних досліджень Gradus Research свідчать суттєве підвищення рівня залученості громадян до волонтерської діяльності [10], що безпосередньо впливає на формування соціального капіталу та згуртованості суспільства.

Методологічна база дослідження включає використання міждисциплінарного підходу, що поєднує методи політичного, соціологічного та порівняльного аналізу. У роботі застосовано аналіз наукової літератури, інтерпретацію соціологічних даних, а також узагальнення емпіричних

матеріалів, що дозволяє комплексно дослідити роль волонтерства як чинника консолідації українського суспільства в умовах повномасштабної війни.

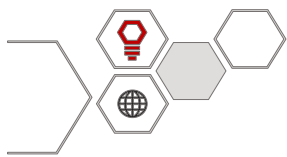
Виклад основного матеріалу.

Процеси консолідації українського суспільства в умовах повномасштабної війни мають комплексний характер і охоплюють політичний, соціальний, культурний та ціннісний виміри. Війна виступає потужним каталізатором суспільних трансформацій, що сприяють переосмисленню ідентичності, формуванню нових моделей солідарності та посиленню громадянської мобілізації. У цих умовах волонтерський рух постає як ключовий механізм практичної реалізації процесів консолідації суспільства.

Український досвід є показовим прикладом того, як суспільство здатне трансформувати кризу у ресурс внутрішнього розвитку. Повномасштабна агресія Російської Федерації не лише створила безпрецедентні виклики для державності, а й спричинила глибокі зміни у суспільній свідомості. В умовах екзистенційної загрози відбулося різке посилення процесів самоорганізації, взаємодопомоги та громадянської активності, центральним ядром яких став волонтерський рух як системоутворюючий елемент суспільної стійкості.

До початку російської агресії українське суспільство характеризувалося наявністю низки конфронтаційних ліній – регіональних, мовно-культурних та політичних. Це ускладнювало формування стійкої загальнонаціональної ідентичності та знижувало рівень суспільної довіри. Однак повномасштабне вторгнення 2022 року радикально змінило цю конфігурацію, актуалізувавши базові питання виживання держави та нації, що сприяло подоланню внутрішніх суперечностей та формуванню відчуття спільної долі [1, с. 15–16].

Волонтерський рух відіграв ключову роль у цьому процесі, виступивши інструментом подолання соціальних бар'єрів через практики взаємодопомоги

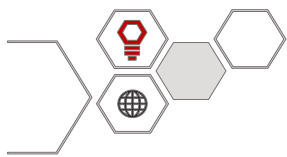
та міжрегіональної солідарності. Він забезпечив формування горизонтальних зв'язків між громадянами, які стали основою розвитку соціального капіталу та довготривалої суспільної згуртованості.

Волонтерство в умовах повномасштабної війни в Україні виступає не лише формою допоміжної діяльності, а одним із ключових механізмів забезпечення суспільної єдності. Його значення полягає у формуванні горизонтальних зв'язків між громадянами, що базуються на довірі, взаємодопомозі та спільній відповідальності за майбутнє держави.

На відміну від традиційних ієрархічних моделей організації суспільства, волонтерський рух функціонує як децентралізована система самоорганізації, яка дозволяє швидко реагувати на виклики та ефективно координувати ресурси. Саме завдяки таким горизонтальним зв'язкам забезпечується висока гнучкість і адаптивність волонтерських ініціатив, що є критично важливим у воєнних умовах.

У цьому контексті волонтерство виступає важливим чинником формування соціального капіталу, який проявляється у вигляді мереж довіри, взаємності та стійких соціальних взаємодій. Зокрема, А. Стукас і М. Дейлі [5] зазначають, що волонтерська діяльність сприяє формуванню соціального капіталу через залучення індивідів до практик взаємодії, що зміцнюють довіру та соціальні зв'язки у суспільстві.

Водночас волонтерство є практичною формою реалізації соціальної солідарності. На відміну від декларативних проявів єдності, воно передбачає конкретні дії — фінансову підтримку, участь у зборі ресурсів, логістичну допомогу, інформаційну взаємодію. Така діяльність формує досвід спільної участі у вирішенні загальнонаціональних завдань, що суттєво посилює відчуття єдності суспільства.

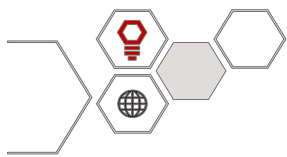
Особливого значення набуває роль волонтерського руху як “інституційного мосту” між різними етапами розвитку українського суспільства. Зокрема, А. Слива підкреслює, що в умовах зовнішньої агресії консолідація суспільства ґрунтується на спільних цілях і цінностях, а накопичений досвід взаємодії стає основою для ефективної мобілізації ресурсів у кризових умовах [6, с. 251–253].

У цьому контексті досвід, набутий після 2014 року, забезпечив можливість швидкої самоорганізації громадян у 2022 році та безперервність функціонування волонтерських мереж. Таким чином, волонтерство в Україні виконує функцію не лише підтримки армії чи цивільного населення, а й виступає фундаментом формування стійкої моделі суспільної єдності, що базується на довірі, взаємодії та спільних цінностях.

Консолідація українського суспільства в умовах повномасштабної війни формується під впливом комплексу взаємопов’язаних чинників, у межах яких волонтерство виступає не периферійним, а ключовим об’єднувальним механізмом. Насамперед ідеться про політико-громадянський чинник, який пов’язаний із трансформацією громадянства з формального статусу у практику активної участі, відповідальності та співдії. У цьому контексті волонтерство стало однією з найпоширеніших форм реалізації активного громадянства.

У таких умовах формується нова модель взаємодії між суспільством і державою, де громадяни виступають не лише отримувачами захисту, а й безпосередніми учасниками зміцнення державності.

Не менш важливим є зовнішньополітичний чинник, адже саме російська агресія стала потужним тригером масового волонтерства і водночас чітко окреслила цивілізаційний вибір України. У цьому вимірі волонтерський рух вийшов за межі внутрішньої мобілізації та набув міжнародного характеру:

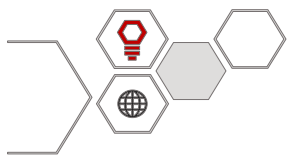

волонтерські мережі стали каналами залучення ресурсів із-за кордону, інструментами комунікації з міжнародною спільнотою та елементом так званої волонтерської дипломатії. Зокрема, А. Слива зазначає, що в умовах зовнішньої агресії консолідація суспільства базується на спільних цінностях і цілях, які визначають здатність держави до ефективної мобілізації та протидії загрозам [6, с. 251–253]. У підсумку волонтерство перетворилося на практичне втілення європейських цінностей солідарності, свободи та відповідальності, посилюючи не лише внутрішню, а й зовнішню суб'єктність України.

Мовно-культурний чинник проявляється в тому, що в умовах війни мова і культура стали не лише засобами самоідентифікації, а й інструментами культурного спротиву. Волонтерські ініціативи у сфері освіти, культури, просвіти й підтримки внутрішньо переміщених осіб сприяють поширенню української мови, формуванню спільного культурного простору та подоланню бар'єрів між різними соціальними групами. У такий спосіб волонтерство виконує не тільки соціальну, а й інтеграційну культурну функцію, посилюючи національну ідентичність і внутрішню єдність суспільства.

Історико-пам'яттєвий чинник пов'язаний із тим, що в умовах війни спільна пам'ять набуває особливої мобілізаційної сили. Через волонтерські проекти документування подій війни, вшанування загиблих, створення меморіальних ініціатив і популяризацію правдивого історичного наративу суспільство не лише фіксує травматичний досвід, а й перетворює його на ресурс солідарності. Саме тому історична пам'ять у сучасній Україні виступає не лише формою збереження минулого, а й чинником консолідації, що поєднує досвід втрат, боротьби та відповідальності за майбутнє.

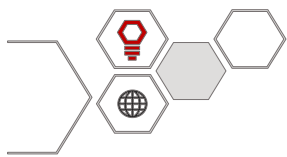
Релігійний чинник також посідає важливе місце в системі консолідації, оскільки релігійні громади в умовах війни стали осередками не лише духовної

підтримки, а й масштабної волонтерської допомоги. Вони беруть участь у забезпеченні військових, внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих груп, а міжконфесійна взаємодія у благодійній сфері сприяє зміцненню атмосфери довіри, моральної підтримки й взаємоповаги. У цьому сенсі релігійні спільноти посилюють соціальну солідарність через поєднання духовної, гуманітарної та громадянської функцій.

Центральне місце у цій системі посідає соціально-волонтерський чинник, оскільки саме через нього волонтерство проявляється як безпосередній механізм суспільної єдності. За даними Gradus Research, після початку повномасштабної війни суттєво зріс рівень залученості громадян до взаємодопомоги та волонтерської діяльності, що прямо вплинуло на посилення самоорганізації суспільства [10]. Волонтерські мережі в сучасній Україні фактично виконують функцію нової соціальної інфраструктури, яка компенсує інституційні обмеження держави та створює практичний простір горизонтальної солідарності.

Морально-ціннісний чинник визначає внутрішню мотиваційну основу консолідації. Масове волонтерство засвідчило посилення таких цінностей, як альтруїзм, взаємодопомога, відповідальність і готовність до самопожертви заради спільного блага. За даними Charities Aid Foundation, у World Giving Index 2023 Україна посіла друге місце у світі за рівнем благодійності, що стало свідченням глибокої трансформації суспільних цінностей у бік солідарності та активної допомоги [11]. У цьому ж контексті Ф. Фукуяма підкреслює, що довіра є фундаментальною умовою ефективного функціонування соціальних інституцій і суспільної стійкості [9]. Отже, волонтерство в сучасній Україні виступає не лише видом діяльності, а формою інституціоналізації моральних принципів у повсякденній соціальній практиці.

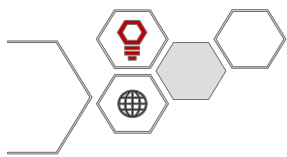

Цю логіку доповнює дослідження Н. Горло, у якому культура донатів у період повномасштабної російсько-української війни розглядається як складова політичної культури українського суспільства. У цьому контексті благодійний внесок постає не лише як фінансова дія, а як форма громадянської участі, солідарності та символічної підтримки спротиву [12].

Інформаційно-комунікаційний чинник пов'язаний із тим, що сучасне волонтерство значною мірою функціонує через цифрові платформи, соціальні мережі та швидкі горизонтальні канали координації. Саме завдяки таким інструментам волонтерські ініціативи здатні оперативно поширювати інформацію, мобілізувати ресурси, координувати дії та формувати широкі мережі підтримки. Унаслідок цього цифровий простір став не лише середовищем комунікації, а й інфраструктурою волонтерського руху, яка посилює його масштаб, ефективність та суспільний вплив.

Територіально-гуманітарний чинник набув особливого значення внаслідок масового внутрішнього переміщення населення та руйнування звичних соціальних зв'язків. За даними Internal Displacement Monitoring Centre, після 2022 року Україна стала однією з держав із найбільшою кількістю внутрішньо переміщених осіб у світі [13]. У цих умовах держава та волонтерські організації забезпечують ВПО житлом, гуманітарною, юридичною та психологічною підтримкою, а також сприяють їхній інтеграції у нові громади. Водночас міжрегіональна взаємодопомога, яку забезпечують волонтерські мережі, фактично виконує функцію “зшивання” країни, посилюючи зв'язки між різними регіонами і формуючи спільний простір солідарності.

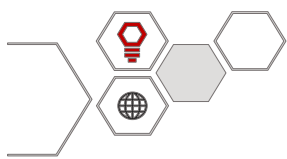
Завершує цю систему ноосферно-гуманістичний чинник, який підносить аналіз консолідації на ширший цивілізаційний рівень. В. І. Вернадський у своїй

концепції ноосфери пов'язував розвиток людства з переходом до усвідомленої колективної відповідальності [14]. У сучасних умовах українське волонтерство може розглядатися саме як прояв такої відповідальності, оскільки воно поєднує національну солідарність із гуманістичними цінностями захисту людської гідності, свободи та життя. Водночас Е. Дюркгейм розглядав соціальну солідарність як фундамент стабільності суспільства [2], а Д. Ролз пов'язував стійкість суспільного порядку зі спільно визнаними принципами справедливості [15, с.258–332]. У цьому сенсі волонтерський рух в Україні виступає не лише інструментом реагування на кризу, а й проявом нового типу суспільної свідомості, у якій солідарність, відповідальність і взаємодопомога стають основою суспільного розвитку.

Таким чином, система чинників консолідації українського суспільства в умовах повномасштабної війни має багатовимірний характер, однак у кожному з її вимірів волонтерство виконує інтегруючу функцію. Саме через волонтерські практики політична участь, міжнародна підтримка, культурна інтеграція, історична пам'ять, моральні цінності, цифрова комунікація та гуманітарна взаємодія поєднуються у цілісну модель суспільної єдності.

Одним із ключових ресурсів стійкості українського суспільства в умовах повномасштабної війни є довіра, яка забезпечує ефективність горизонтальної взаємодії та здатність до швидкої мобілізації ресурсів. Саме довіра виступає основою функціонування волонтерського руху, оскільки вона визначає готовність громадян до участі у спільних діях, фінансовій підтримці та взаємодопомозі. Зокрема, Ф. Фукуяма підкреслює, що довіра є фундаментальною умовою ефективного функціонування соціальних інституцій і економічного розвитку [9]. У цьому контексті високий рівень довіри в

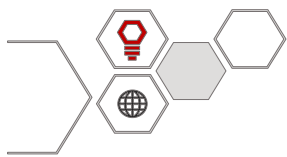
українському суспільстві став одним із визначальних чинників його стійкості в умовах війни.

Подібний висновок простежується у дослідженні О. Корнієвського, який розглядає соціальну згуртованість українського суспільства в умовах війни через призму довіри, взаємодопомоги, громадянської участі та здатності суспільства підтримувати стійкість у ситуації тривалої зовнішньої загрози [16].

Волонтерські мережі в сучасній Україні фактично виконують функцію нової соціальної інфраструктури, яка забезпечує оперативне реагування на потреби армії та цивільного населення. Вони об'єднують громадян на основі горизонтальних зв'язків, що дозволяє ефективно координувати ресурси без жорстких ієрархічних структур. Така модель організації сприяє підвищенню гнучкості та швидкості прийняття рішень, що є критично важливим у кризових умовах.

Зростання ролі волонтерства безпосередньо пов'язане із підвищенням рівня громадянської активності. Зокрема, у колективному дослідженні “Громадянське суспільство в умовах війни” [17, с. 29, 43, 54–55] зазначається, що у 2022–2023 роках суттєво зросла активність громадських і благодійних організацій України: вони масово долучилися до допомоги ЗСУ, гуманітарної підтримки населення, евакуації, роботи з ВПО, а також заявили про готовність брати участь у визначенні стратегій відновлення та контролі прозорості процедур прийняття рішень.

Подібний підхід простежується і в сучасних українських дослідженнях волонтерської діяльності, де вона розглядається як важливий чинник соціальної згуртованості, взаємодопомоги та адаптації суспільства до викликів війни. Зокрема, Я. Мартинюк підкреслює, що волонтерська діяльність у сучасних умовах сприяє не лише наданню допомоги окремим соціальним групам, а й

формуванню зв'язків довіри, підтримки та солідарності, які мають значення для згуртованості громад і суспільства загалом [18, с. 203–209].

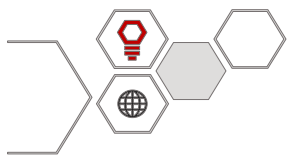
Попри значне зростання суспільної згуртованості в умовах повномасштабної війни, процес консолідації українського суспільства не є однорідним і позбавленим внутрішніх суперечностей. Воєнна мобілізація тимчасово послабила частину конфронтаційних ліній, однак вони не зникли повністю та можуть актуалізуватися у післявоєнний період, що відзначається у національній доповіді [1, с. 15–16].

Історично сформовані мовні, регіональні та соціально-культурні відмінності зберігаються, попри їх тимчасове послаблення під впливом війни. У мирний період ці питання можуть знову набути політичної актуальності та використовуватися як інструмент мобілізації.

Окремим викликом є інтеграція внутрішньо переміщених осіб і ветеранів у приймаючі громади. Попри високий рівень солідарності, довгострокові трансформації можуть супроводжуватися напруженням у питаннях доступу до ресурсів, працевлаштування та житла.

Суттєвим фактором ризику залишаються соціально-економічні диспропорції, посилені війною. Нерівномірність відновлення регіонів може формувати відчуття несправедливості та підвищувати соціальне напруження, що, як зазначається у дослідженнях, безпосередньо впливає на рівень суспільної згуртованості [1, с. 15–17].

Високий рівень довіри до інституцій, характерний для воєнного періоду, значною мірою зумовлений фактором екзистенційної загрози. Як підкреслює А. Слива [6], така консолідація може мати тимчасовий характер і послаблюватися зі зниженням інтенсивності зовнішньої загрози.

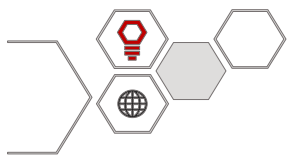
Окремий блок ризиків пов'язаний із волонтерським рухом. Існує ризик поступового виснаження волонтерського ресурсу, зниження рівня залученості громадян та емоційного вигорання. Водночас інституціоналізація волонтерства, попри підвищення ефективності, може призвести до надмірної бюрократизації та втрати гнучкості.

Крім того, у післявоєнний період можливе зміщення суспільної уваги від колективної діяльності до індивідуальних економічних інтересів, що може вплинути на рівень соціальної солідарності.

Отже, процес консолідації українського суспільства залишається вразливим до соціально-економічних, інституційних та ціннісних факторів. Стійкість досягнутої єдності буде залежати від здатності трансформувати воєнну солідарність у довгострокову модель суспільної взаємодії та зберегти активну роль волонтерського руху як ключового механізму згуртованості.

Висновки.

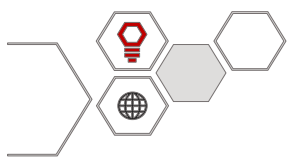
Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що волонтерство в умовах повномасштабної війни стало одним із ключових механізмів консолідації українського суспільства. Його значення виходить далеко за межі традиційного розуміння благодійної чи допоміжної діяльності, оскільки волонтерський рух перетворився на системний елемент суспільної самоорганізації, який забезпечує мобілізацію ресурсів, розвиток горизонтальних зв'язків, зміцнення довіри та формування практик спільної відповідальності. Саме через волонтерські ініціативи в сучасній Україні реалізується модель активного громадянства, у межах якої суспільство виступає не пасивним об'єктом державної політики, а безпосереднім учасником процесів захисту, підтримки та відновлення країни.

Встановлено, що повномасштабна війна стала не лише фактором руйнування, а й потужним каталізатором внутрішньої мобілізації та переосмислення суспільної єдності. Якщо в довоєнний період українське суспільство характеризувалося наявністю низки внутрішніх поділів, то в умовах екзистенційної загрози відбувся перехід до вищого рівня солідарності, де волонтерство стало практичною формою подолання соціальних, регіональних і ціннісних бар'єрів. У цьому сенсі волонтерський рух виконує не лише гуманітарну чи логістичну функцію, а виступає інструментом формування спільного соціального простору, заснованого на взаємодопомозі, довірі та спільній меті.

Обґрунтовано, що консолідація українського суспільства має багатовимірний характер і формується під впливом комплексу взаємопов'язаних чинників – політико-громадянських, зовнішньополітичних, мовно-культурних, історико-пам'яткових, релігійних, морально-ціннісних, інформаційно-комунікаційних і територіально-гуманітарних. У межах кожного з цих вимірів волонтерство виконує інтегруючу роль, оскільки поєднує громадянську участь із суспільною довірою, культурною самоідентифікацією, міжнародною підтримкою та розвитком соціального капіталу. Таким чином, волонтерський рух в Україні слід розглядати як одну з базових форм інституціоналізації солідарності в умовах війни.

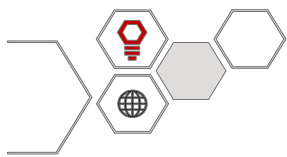
Водночас доведено, що досягнутий рівень суспільної консолідації не є остаточно гарантованим і зберігає залежність від низки ризиків. Серед них особливу небезпеку становлять виснаження волонтерського ресурсу, емоційне вигорання громадян, соціально-економічні диспропорції, можливе послаблення довіри в післявоєнний період, а також ризик надмірної бюрократизації волонтерських практик у процесі їх інституціоналізації. Це свідчить про те, що

стійкість суспільної єдності залежить не лише від факту мобілізації в умовах війни, а й від здатності держави та громадянського суспільства зберегти й розвинути сформовані механізми взаємодії у довгостроковій перспективі.

З огляду на це, практичні рекомендації щодо збереження консолідаційного потенціалу волонтерства мають бути спрямовані на підтримку балансу між гнучкістю громадянської самоорганізації та необхідністю прозорості, підзвітності й довгострокової стійкості волонтерського сектору. Доцільним є розвиток партнерської моделі взаємодії між державою, органами місцевого самоврядування, волонтерськими організаціями, благодійними фондами, бізнесом і міжнародними партнерами; удосконалення механізмів публічної звітності та цифрової верифікації благодійних зборів; підтримка локальних волонтерських ініціатив у громадах; запровадження програм профілактики емоційного вигорання волонтерів; формування сталої культури регулярних благодійних внесків; а також запобігання псевдоволонтерству без надмірної бюрократизації добровільної допомоги. Особливого значення набуває використання волонтерського досвіду у процесах післявоєнного відновлення, зокрема у підтримці ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, постраждалих громад, локальної демократії та суспільної реінтеграції.

Отже, волонтерство в сучасній Україні виступає не тимчасовою реакцією на кризу, а стратегічним ресурсом суспільної стійкості, національної єдності та демократичного розвитку. Його подальше значення визначатиметься тим, наскільки успішно воєнний досвід громадянської самоорганізації буде трансформований у довготривалу модель суспільної взаємодії, у якій солідарність, довіра, відповідальність і партнерство між державою та суспільством стануть основою повоєнного відновлення України.

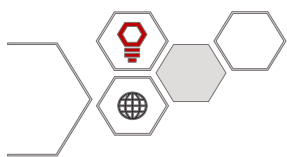

The study provides grounds to conclude that volunteering under the conditions of the full-scale war has become one of the key mechanisms for the consolidation of Ukrainian society. Its significance goes beyond the traditional understanding of charitable or auxiliary activity, since the volunteer movement has developed into a systemic element of civic self-organization, resource mobilization, horizontal interaction and shared responsibility. Through volunteer initiatives, contemporary Ukrainian society demonstrates a model of active citizenship in which citizens are not merely recipients of state policy, but direct participants in the processes of defense, support and recovery.

It has been established that the full-scale war has acted not only as a destructive factor, but also as a powerful catalyst for internal mobilization and the rethinking of social unity. In the context of an existential threat, volunteering has become a practical form of overcoming social, regional and value-based divisions. It contributes to the formation of a common social space based on mutual assistance, trust and a shared purpose.

The article substantiates that the consolidation of Ukrainian society has a multidimensional character and is shaped by a set of interrelated political, civic, foreign policy, cultural, historical, religious, moral, informational, communicative, territorial and humanitarian factors. In each of these dimensions, volunteering performs an integrating function, linking civic participation with public trust, social capital, cultural self-identification, international support and practical solidarity.

At the same time, the achieved level of social consolidation should not be regarded as irreversible. Its sustainability depends on a number of risks, including volunteer burnout, emotional exhaustion, socio-economic disparities, the possible weakening of solidarity in the post-war period, and the danger of excessive bureaucratization of volunteer practices. Therefore, the long-term stability of

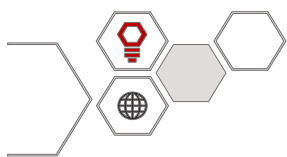
Ukrainian society will depend on its ability to transform wartime cooperation into sustainable social practices while preserving the flexibility, responsiveness and trust-based nature of volunteer initiatives.

Practical recommendations include the development of a partnership model of interaction between the state, local self-government bodies, volunteer organizations, charitable foundations, business and international partners; improvement of public reporting and digital verification mechanisms for charitable fundraising; support for local volunteer initiatives in communities; implementation of programs aimed at preventing volunteer burnout; formation of a stable culture of regular charitable giving; and prevention of pseudo-volunteering without excessive bureaucratic pressure on voluntary assistance. Special attention should be paid to using the experience of volunteering in post-war recovery, particularly in supporting veterans, internally displaced persons, affected communities, local democracy and social reintegration.

Thus, volunteering in contemporary Ukraine should be considered not as a temporary response to crisis, but as a strategic resource of social resilience, national unity and democratic development. Its future significance will depend on how successfully the wartime experience of civic self-organization is transformed into a long-term model of social interaction in which solidarity, trust, responsibility and partnership between the state and society become the basis for Ukraine's post-war recovery.

Список використаних джерел

1. Пирожков С., Богуцький Ю., Лібанова Е., Майборода О. та ін. Україна: шлях до консолідації суспільства: національна доповідь. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, НАН

України, 2017. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/national_report_230.pdf.

2. Durkheim E. The Division of Labour in Society. New York: Free Press, 1997. URL: <https://durkheim.uchicago.edu/Summaries/dl.html>.

3. Anderson B. Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism. London: Verso, 2006. URL: <https://doubleoperative.com/wp-content/uploads/2009/12/anderson-benedict.-imagined-communities-reflections-on-the-origin-and-spread-of-nationalism.pdf>.

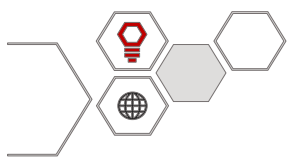
4. Habermas J. The Structural Transformation of the Public Sphere. Cambridge: MIT Press, 1989. URL: https://arditiesp.wordpress.com/wp-content/uploads/2015/01/habermas_structural_transf_public_sphere.pdf.

5. Stukas A. A., Daly M., Cowling M. J. Volunteerism and social capital: a functional approach. Australian Journal on Volunteering. 2005. Vol. 10, No. 2. P. 35–44. URL: https://www.academia.edu/877037/Volunteerism_and_social_capital_A_functional_approach.

6. Слива А. Консолідація і конфронтація в українському суспільстві в умовах зовнішньої агресії: соціально-філософський аспект. Культурологічний альманах. 2024. URL: <https://almanac.npu.kiev.ua/index.php/almanac/article/view/451>.

7. Манелюк Ю. М., Луценко В. Р., Савчук Н. І. Волонтерський рух України в умовах військової агресії. Політикус. 2022. Вип. 6. С. 29–33. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-6.5>. URL: https://politicus.od.ua/6_2022/5.pdf.

8. Трушевич Г. Б. Волонтерський рух в Україні: політичні орієнтири його учасників під час російсько-української війни. Політикус. 2024. № 6. С. 87–91.

DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-6.14>. URL:
https://politicus.od.ua/6_2024/16.pdf.

9. Fukuyama F. Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity. New York: Free Press, 1995. URL:
https://books.google.com.ua/books?id=j0LC6XZtH84C&printsec=frontcover&hl=uk&source=gbp_book_other_versions_r&cad=1#v=onepage&q&f=false.

10. Gradus Research. 12 key trends of 2023 from Gradus Research. 2023. URL:
<https://gradus.app/en/open-reports/12-main-trends-2023-gradus-research/>.

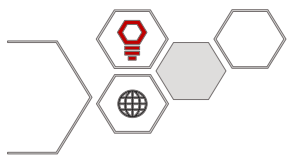
11. Charities Aid Foundation. World Giving Index 2023. URL:
<https://www.cafonline.org/docs/default-source/updated-pdfs-for-the-new-website/world-giving-index-2023.pdf>.

12. Горло Н. Культура донатів як складова частина політичної культури українського суспільства у період повномасштабної російсько-української війни. Літопис Волині. 2024. № 30. С. 171–175. DOI:
<https://doi.org/10.32782/2305-9389/2024.30.28>. URL:
<https://litopys.volyn.ua/index.php/litopys/article/view/527>.

13. Internal Displacement Monitoring Centre. GRID 2023: Global Report on Internal Displacement 2023. Geneva: Internal Displacement Monitoring Centre, 2023. URL: <https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2023/>.

14. Vernadsky V. I. The Biosphere and the Noösphere. American Scientist. 1945. Vol. 33, No. 1. URL: <https://www.organism.earth/library/document/biosphere-and-noosphere>.

15. Rawls J. A Theory of Justice. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1971. URL: <https://www.cita.or.id/wp-content/uploads/2016/06/John-Rawls-A-Theory-of-Justice-Belknap-Press-1999.pdf>.

16. Корнієвський О., Полтораков О. Соціальна згуртованість українського суспільства в умовах повномасштабної війни: регіональна специфіка. Політичні дослідження. 2026. № 1 (11). С. 115–130. DOI: <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2026-1-6>. URL: <https://pd.ipiend.gov.ua/article/view/356090>.

17. Kyiv International Institute of Sociology. Громадянське суспільство України в умовах війни: звіт за результатами дослідження [Civil Society of Ukraine under Conditions of War: Research Report]. 2023. URL: <https://ednannia.ua/attachments/article/12447/%D0%93%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5%20%D1%81%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%20%D0%B2%20%D1%83%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%85%20%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%202022....pdf>.

18. Мартинюк Я. До питання впливу волонтерської діяльності на соціальну згуртованість: виклики сьогодення. Social Work and Education. 2024. Vol. 11, No. 2. С. 203–212. DOI: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.24.2.3>. URL: <https://journals.uran.ua/swe/article/view/309730>.